

Από τον “Ρυθμό του Τόπου” στον “Ρυθμό του Συνθέτη”

Γιάννης Γιαννούτσος - 14/12/2022

**Με αφορμή την έκδοση για τον Oscar Niemeyer. Πρόλογος
μονογραφίας.**

Ξεκινώ το σημείωμά μου με μια προσωπική μου εντύπωση: με τον λόγο για τον οποίο ο Stefano Marchi, ο πολύγλωττος Ιταλός Δημοσιογράφος, καταπιάνεται με ένα πόνημα αφιερωμένο στην Αρχιτεκτονική. Απάντηση σε αυτό το ερώτημα δίνει η τελευταία σελίδα της έκδοσης, όπου αναγράφεται: “Εις μνήμην του Aldo Marchi, Αρχιτέκτονα (1941-2013)”.

Τούτη η αφιέρωση με συγκινεί ιδιαιτέρως, καθώς καταλαβαίνουμε ότι η αγάπη τού γιου για τον πατέρα, και

ακολουθώς η αγάπη του πατέρα για την Αρχιτεκτονική, ωθεί τον γιο να “συναντά” την Αρχιτεκτονική. Και κάπως έτσι είναι “σαν να καταλύεται ο χρόνος και ο χώρος”, και η Τέχνη και η Αρχιτεκτονική να εκπληρώνουν τον ουσιαστικό τους ρόλο: το να συνδέουν πνευματικά τους ανθρώπους μεταξύ τους.

Και η παρούσα έκδοση κάτι ανάλογο καταφέρνει, καθώς ωθεί όλους όσους αγαπάμε την Τέχνη και την Αρχιτεκτονική να “συναντηθούμε” και να αναστοχαστούμε.

Αφορμή αποτελεί ο Oscar Niemeyer, του οποίου το έργο γνωρίζουμε μέσα από το βλέμμα των Eduardo Souto de Moura, Massimiliano Fuksas και Jacques Gourvénec. Μέσω των προφορικών μαρτυριών των σημαντικών αυτών αρχιτεκτόνων, καταλαβαίνουμε τι είναι αυτό που συγκινεί τους ίδιους στον Niemeyer και τον πλησιάζουμε ως υποκείμενο μέσα στο ευρύτερο πεδίο δράσης του. Γνωρίζουμε το πώς μετουσίωσε το μοντέρνο κίνημα, τη δημιουργική διαδικασία που ακολουθούσε στο εργαστήριό του από το αρχικό σκίτσο έως το ολοκληρωμένο στον χώρο έργο, παρεισφρέουμε στις καθημερινές του συνήθειες, στα ειδικά ενδιαφέροντά του και στις μύχιες σκέψεις του για τη Ζωή, την Τέχνη και την Αρχιτεκτονική. Κατανοούμε δηλαδή όλα όσα μπολιάζουν τη σκέψη του Niemeyer και ακολούθως μεταγράφονται στην Αρχιτεκτονική του, καθιστώντας του μοναδικό.

Οι προφορικές πηγές μάς μεταφέρουν στην αίσθηση, στη διάθεση μέσα στην οποία ζούσε ο Niemeyer. Η διάθεση αυτή μπολιάζει τη συνθετική γραφή του Αρχιτέκτονα. Σαν όλες οι εντυπώσεις, οι μνήμες, οι επιθυμίες που φέρει ο συνθέτης να μεταγράφονται δυναμικά στον αρχιτεκτονικό χώρο. Και ασυναίσθητα, μεταφερόμενοι στη διάθεση αυτή, προβάλλουμε τις προσωπικές μας επιθυμίες, τους ενδότερους στοχασμούς μας, όλα εκείνα που συνιστούν τον πρόδρομο της συνθετικής μας σκέψης. Και έτσι, όταν διαβάζεις για τη ζωή και το έργο του “Άλλου”, η ανάγνωσή του αφορά και εσένα τον ίδιο, και κατά μια έννοια γίνεται κοινό, αποκτά χρώμα συλλογικό.

Τότε νοιώθεις ότι τα πράγματα είναι εντέλει άμεσα, εγγενή, ανθρώπινα, ίσως όπως οφείλουν να είναι στον πυρήνα της δημιουργικής σκέψης. Ακριβώς γιατί γνωρίζεις “εκ των έσω” πρώτα τον άνθρωπο, ο οποίος άνθρωπος κάνει Αρχιτεκτονική. Και έτσι μικραίνει η συναισθηματική απόσταση, αισθάνεσαι σαν να είναι παρών, σαν να είναι ένας άλλος φίλος που συναντάς και νοιώθεις κοντά του και ο οποίος καταφέρνει μέσα από την προσωπικότητα, τον λόγο και το έργο του να σε κάνει να επιθυμήσεις την Αρχιτεκτονική. Ίσως ό,τι πιο πολύτιμο μπορεί να καταφέρει ένας Δάσκαλος, ακόμα και όταν ο ίδιος έχει “φύγει”.

Άραγε τι είναι αυτό που υπονοείται διαρκώς στο έργο του Niemeyer;

Ο φανός της σκέψης και της δράσης του πιστεύω πως είναι ο τόπος καταγωγής του, το Rio de Janeiro. Με τον χαρακτήρα αυτού ο ίδιος αναμετράται διαρκώς, και μέσα από την αναμέτρηση αυτή τίθεται ο ρυθμός της σκέψης του.

Ας σκεφτούμε εκείνο το έντονα γλυπτικό τοπίο με τις εξάρσεις των όγκων και τις ακραίες διαφορές υψών, όπου το δυνατό φως, σε συνάρτηση με το γεωμορφολογικό ανάγλυφο, παράγει έντονες φωτοσκιάσεις που εντείνουν την ισχύ του αναγλύφου. Το φως κάνει την ύλη να πάλλεται και ο παλμός αυτός ριζώνει στην ψυχοσύνθεση, γίνεται στοιχείο του χαρακτήρα και δυναμικά μετουσιώνεται στη γραφή του Αρχιτέκτονα, έτσι ώστε ό,τι και να σκεφτεί ό,τι και να πράξει, να 'ναι μπολιασμένο με αυτά τα ειδικά συνθετικά χαρακτηριστικά του καταγεγραμμένου στη μνήμη τοπίου.

Μια δυναμική αλληλεπίδραση εκτυλίσσεται, καθώς μεταφερόμαστε από τον “ρυθμό του τόπου” στον “ρυθμό του συνθέτη”.

Όταν, δηλαδή, με το που βγεις από την οικία σου ο ήλιος σε “χτυπά” μέχρις ότου “λυγίσεις” και αναζητήσεις την πρώτη σκιά για να ξαποστάσεις, τούτη η βιωμένη εμπειρία γίνεται εγγενώς και το πρώτο σου μέτρο. Έτσι ώστε κάθε σου σκέψη, και ακολούθως κάθε αρχιτεκτονική σου πράξη, να αναλογίζεται με τον θεμελιακό ρυθμό του χώρου που δυναμικά σε “θρέφει”. Σαν να αγκυρώνεται η σκέψη στο μπλε του ουρανού, στην κλίμακα των βουνών, στην κορυφογραμμή του τοπίου και κάθε γραμμή που τραβάς επάνω στο χαρτί να αναλογίζεται με τα υπερβατικά στοιχεία του χώρου.

Ο Niemeyer, μπολιασμένος από τον “ρυθμό του τόπου”, διευρύνει τα όρια της σύνθεσης, δηλαδή το όριο της ελευθερίας της φόρμας, των κατασκευαστικών δυνατοτήτων, της λειτουργικής ανταπόκρισης, της έμφασης

στη λεπτομέρεια, του φανταστικού πεδίου. Μια αλληγορία ξετυλίγεται, σύμφωνα με την οποία συνυπάρχουν εντός του Αρχιτέκτονα δυο παράλληλες ροές, η μια της δημιουργικής διαδικασίας και η άλλη όλων όσων έχει βιώσει στον χώρο όπου μεγάλωσε. Και οι δυναμικές αυτές ροές φαίνεται να συμπορεύονται και να τροφοδοτούν η μια την άλλη, δίχως όμως όρους υποτέλειας, καθώς σαν χαθεί η δυναμική αυτή συνύπαρξη είναι σαν να χάνεται το νόημα του κόσμου όλου.

**Η μονογραφία του Stefano Marchi για τον Oscar Niemeyer “[ΤΟ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑ ΤΟΥ OSCAR NIEMEYER ΣΤΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑ](#). Τεχνικές ιδιαιτερότητες και αισθητικοί σκοποί των έργων του μεγάλου αρχιτέκτονα από το Ρίο ντε Τζανέιρο”, είναι διαθέσιμη δωρεάν και σε έξι γλώσσες στην ιστοσελίδα του ιταλικού εκδότη [Tà Politiká](#). Η πολύγλωσση ψηφιακή μονογραφία συμπεριλαμβάνει δημοσίευτες συνεντεύξεις των Massimiliano Fuksas, Jacques Gournépec και Eduardo Souto de Moura για το έργο του Niemeyer. Πρόλογος έκδοσης: Γιάννης Γιαννούτσος.*

Εικόνα: Rio de Janeiro Bay, Μεικτή τεχνική, Γιάννης Γιαννούτσος